

INKLYUZIV TA'LIM TIZIMIDA DIFFERENTIAL TASHXIS

Rahmonova Dilnoza Rahmatxon qizi

Namangan davlat universiteti

Maktabgacha ta'lim yo'nalishi magistranti

Annotatsiya

Ushbu maqolada inklyuziv ta'limda rivojlanish muammolari bo'lgan bolalarning xususiyatlarini differentsial diagnostikasi, rivojlanishida nuqsonlari bo'lgan bolalarga differentsial tashxis qo'yishning nazariy va uslubiy qoidalari, psixologik tashxislash darajalari, differentsial diagnostika tekshiruvi talablari to'g'risida so'z yuritiladi. Maqola talabga ko'ra annotatsiya, kalit so'zlar, kirish asosiy qism, xulosa va foydalanilgan adabiyotlar ro'yhatidan iborat.

Kalit so'zlar.

Inklyuziv ta'lim, differentsial diagnostika, psixodiagnostika, potensial imkoniyat, skrining diagnostika, fonemologik bosqich, emotsional-irodaviy va motivatsion-ehtiyoj, professional konsalting, terminologiya.

Inklyuziv ta'lim tizimida differentsial tashxis- rivojlanish muammolari bo'lgan bolalarning xususiyatlarini differentsial diagnostikasi - bu ruhiy kasalliklarni me'yorga nisbatan o'rganishga qaratilgan tashxis (G.I. Kolesnikova).

Differentsial psixodiagnostik tadqiqotning maqsadi - tuzatish yordamining maqbul usullarini aniqlash maqsadida rivojlanishida nuqsonlari bo'lgan bolaning ruhiy kasalliklari tuzilishini aniqlash.

Rivojlanishida nuqsonlari bo'lgan bolalarga differentsial tashxis qo'yishning nazariy va uslubiy qoidalari:

- buzilgan rivojlanishning o'ziga xos psixologik tuzilishi (birlamchi va ikkilamchi kasalliklarning nisbati);

- buzilgan rivojlanishning har bir turidagi qonunbuzarliklar namoyon bo'lishining xilma-xilligi; buzilgan rivojlanishning umumiy va o'ziga xos naqshlarini hisobga olish;

- nogiron bolaning rivojlanishining potensial imkoniyatlarini aniqlash. Rivojlanishida nuqsonlari bo'lgan bolalarni differentsial diagnostik tadqiqotining vazifalari quyidagilardan iborat:

- ruhiy jarayonlarning funktsiyalarini batafsil o'rganish va mavjud og'ishlarni aniqlash;

- yordam ko'rsatish natijalarini yaxshilash imkoniyatlarini aniqlash;
- bolaning shaxsiy xususiyatlarini diagnostikasi;
- olingan natijalarning me'yoriy natijalar bilan o'zaro bog'liqligi va psixologik tashxis qo'yish;
- bolaning rivojlanish jarayonini optimallashtirish imkoniyatlarini va uning ijtimoiy muammolarini hal qilish usullarini aniqlash. Rivojlanishida nuqsoni bo'lgan bolalarni differensial tekshirish quyidagi printsiplarga muvofiq quriladi:
 - yaxlit yondashuv printsipti;
 - tizimli o'rganish tamoyili;
 - dinamik o'rganish printsipti;
 - "yuqoridan pastgacha" o'rganish tamoyili;
 - aqliy rivojlanishni baholashda sifat va miqdoriy yondashuvlar birligi printsipti;
 - faoliyat yondashuvi tamoyili;
 - naqshlarni, kompensatsion va zaxira imkoniyatlarini, rivojlanishning harakatlantiruvchi kuchlarini hisobga olish tamoyili.

Psixologik diagnostika differensial tashxisning asosiy tushunchalaridan biridir. Psixologik tashxis - bu psixologik rivojlanishning asosiy xususiyatlari to'g'risida xulosa chiqarish.

Psixologik tashxisning turli darajalari mavjud (M.A.Sotnikov):

- simptomatik (empirik) tashxis, bu xususiyatlar yoki alomatlar bayoni bilan chegaralanib, uning asosida amaliy xulosalar chiqariladi;
- etiologik tashxis, nafaqat ma'lum xususiyatlar va alomatlar mavjudligini, balki ularning paydo bo'lish sabablarini ham hisobga olgan holda;
- tipologik diagnostika, bu shaxsning yaxlit, dinamik rasmidagi aniqlangan xususiyatlarning o'rni va ma'nosini aniqlashni o'z ichiga oladi.

Bolaning muammolarini farqlash maqsadida qo'llaniladigan psixodiagnostika usullariga kuzatuv, tajriba, testlar, so'roq qilish, modellashtirish va faoliyat mahsulotlarini tahlil qilish kiradi. Psixodiagnostik metodlar orasida kognitiv sohani, emotsional-irodaviy sohani va shaxsning motivatsion-ehtiyoj-sohasini o'rganish usullari ajratiladi.

Differensial diagnostika tekshiruvini tashkil etishga qo'yiladigan talablar quyidagilarni o'z ichiga oladi.

- bola ruhiyatining rivojlanish darajasini har tomonlama o'rganish;
- tekshirish tartibining bolaning yoshiga muvofiqligi (etakchi faoliyatni hisobga olish);
- bolaga tanish va tanish bo'lgan buyumlar va tekshirish materiallaridan foydalanish;

- psixodiagnostika texnikasining standartlashtirish va matematik ma'lumotlarni qayta ishlash talablariga muvofiqligi;
- sifat va miqdoriy ma'lumotlarni tahlil qilish;
- psixodiagnostik topshiriqlarni taqdim etish tartibi (oddiydan murakkabgacha; vazifalarni almashtirish) (G.I. Kolesnikova).

Differentsial diagnostika tekshiruvini o'tkazish shartlari:

- maxsus jihozlangan xona;
- bolani tekshirish o'tkaziladigan xonada o'zlashtirish;
- psixodiagnostik tekshiruv o'tkazishdan oldin bola va psixolog o'rtasida aloqa o'rnatish;
- bolani rag'batlantirish va rag'batlantirishning etarliligi;
- taxminiy xususiyatlarning nisbiyligi.

Differentsial diagnostik tekshiruv bosqichlari (M.A.Sotnikov):

1. Skrining diagnostikasi.

Skrining diagnostikasi – bu bolaning psixofizik rivojlanishida sapmalar mavjudligini, ularning tabiati va chuqurligini aniq bilmasdan aniqlash. Skrining - diagnostika har xil rivojlanish nuqsonlari bo'lgan bolalarni o'z vaqtida aniqlash va ta'lim muassasalarida bunday bolalarning ta'lim va tarbiya sifatini baholashga qaratilgan.

2. Differentsial diagnostika to'g'ri. Differentsial tashxis - bu rivojlanish buzilishlarining turini (turini, toifasini) aniqlash. Differentsial tashxis bolaning rivojlanishidagi buzilishlarning darajasi va xarakterini ajratishga qaratilgan; buzilish tuzilmasini tizimli tahlil qilish; analizator tizimlari shikastlanganda aqliy rivojlanish xususiyatlarini baholash; pedagogik prognozni aniqlash va asoslash. Ushbu ma'lumotlar asosida ta'lim muassasasining turi, o'qitish dasturi va tuzatish pedagogik jarayonining tashkil etilishi aniqlanadi. Hozirgi vaqtda buzilgan rivojlanishning differentsial diagnostikasi bilan bog'liq bir qator muammolar mavjud.

Xususan, ma'lumki, shunga o'xshash psixologik xususiyatlar har xil turdagi (toifadagi) rivojlanmagan bolalarda kuzatiladi. Masalan, nutq etishmovchiligi yoki o'qish qobiliyatining buzilishi, deyarli barcha rivojlanishida nuqsoni bo'lgan bolalarga xosdir. Differentsial tashxis qo'yish mezonini bo'lib xizmat qilishi mumkin bo'lgan buzilgan rivojlanishning har bir turini aniqlaydigan o'ziga xos xususiyatlar ancha kam ma'lum. Bu og'ish rivojlanish qonuniyatlari va bugungi kunda maxsus psixologiyada qiyosiy xarakterdagi ilmiy tadqiqotlar etarli emasligi bilan bog'liq.

Uslubiy muammolar orasida, differentsial tashxis qo'yish uchun bolani psixodiagnostik o'rganish natijalarini sifatli va miqdoriy tahlil qilish imkonini beradigan, samarali va ishonchli usullarni ishlab chiqish muammosini alohida ajratib

ko'rsatish kerak. Terminologik muammolardan psixologik, pedagogik va tibbiy terminologiyaning aniq chegaralanishi, PMPK faoliyatida tibbiy va psixologik-pedagogik tashxisning o'rnini aniqlash muammosi eng muhim hisoblanadi. 3. Fenomenologik bosqich. Fenomenologik bosqich - bu bolaning individual xususiyatlarini aniqlash, ya'ni: bolaning individual psixologik va pedagogik xususiyatlarini aniqlash; individual tuzatish rivojlanishi va o'quv dasturlarini ishlab chiqish; rivojlanish dinamikasi va tuzatish ishlarining samaradorligini baholash; bolani tarbiyalash shartlarini, oila ichidagi munosabatlarning o'ziga xos xususiyatlarini aniqlash; o'quv qiyinchiliklariga yordam berish; ijtimoiy va hissiy reja muammolarini hal qilish; professional konsalting va kasbiy rahbarlik.

Bolalarni differentsial diagnostik tadqiqoti 1,5-2 oyligida boshlanadi. Yosh bolani differentsial o'rganishning maqsadi quyidagilarni tavsiflovchi ma'lumotlarni olishdir: bilish jarayonlari; hissiy va irodaviy soha; nutqdan oldin va nutqni rivojlantirish; vosita rivojlanishi. Olingan natijalar miyaning organik shikastlanishi va emotsional yoki ijtimoiy mahrumlik tufayli rivojlanish kechikishini farqlashga imkon beradi. Maktabgacha yoshdagi bolalarni differentsial diagnostik tadqiq qilish shaxsning kognitiv, emotsional-irodaviy va motivatsion-ehtiyoj sohalarini, faoliyatning etakchi turini va muloqot xususiyatlarini o'rganishni o'z ichiga oladi. Natijada maktabgacha yoshdagi aqliy neoplazmalarning rivojlanish darajasi, bolaning maktabda o'qishga tayyorligi aniqlanadi. Maktab yoshidagi bolani differentsial o'rganish maktab ko'nikmalarining birlamchi buzilishlarini (disgrafiya, disleksiya, diskalkuliya, dispraksiya, xulq-atvor buzilishi) va endogen kasalliklarning namoyon bo'lishini, aqliy buzilishlarning namoyon bo'lishini (ayniqsa aqliy zaiflik, diqqat etishmasligi giperaktivligi) farqlashga imkon beradi. buzilish, analizator buzilishi va boshqalar).

XULOSA

Demak; *inklyuziv ta'lim maxsus ehtiyojli, nogiron bolalar ham faqat maxsus maktablarda emas, balki sog'lom bolalar o'qiydigan umumta'lim maktablarida ham ta'lim-tarbiya olishlari mumkin ekanligini e'tirof etadi.* Buning uchun esa maktab ham, o'qituvchi-tarbiyachilar ham inklyuziv ta'lim tizimiga tayyor bo'lishi, maktab darajasi, jismoniy sharoit va o'qishga imkon omillari shu ta'lim talablariga to'la javob berishi kerak.

Inklyuziv ta'limga bolalarni jalb qilishdan oldin, ular haqida anamnez to'plash, aniq tashxis qo'yish, ularning nuqsonlarini yaxshilab o'rganib ularga yetarli shart sharoitni yaratish lozim. Zero ular sog'lom bolalar orasida o'zlarini erkin his qilishlari uchun qo'ldan kelgan imkoniyatlarni yaratish lozim.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. “Ta’lim to’g’risida”gi Qonun.
2. “Kadrlar tayyorlash milliy dasturi”
3. Ture Yonson “Inklyuziv ta’lim”-“Opereyshen Mersiy” Toshkent-2003yil. O’qituvchilar uchun qo’llanma.
4. ”Maktablar hammasi uchun”- “Bolalarni qutqaring jamg’armasi” -2002yil.
5. ”Dakarskieramki deystviy”- YuNESKO-2000yil. Frantsiyada chop etilgan.
6. “Alohida yordamga muxtoj bolalarni ma’naviy va estetik rivojlantirish” mavzusidagi ilmiy - nazariy konferentsiya materiallari. Toshkent-“Uzinkomtsentr”-2002 yil.
7. ”Halqaro forum materiallari”-Toshkent - Respublika bolalarni ijtimoiy adaptatsiyalash - 2005 yil.
8. ”Ta’lim hamma uchun milliy dasturini joriy qilish masalalari” mavzusidagi ilmiy-amaliy konferentsiya materiallari. Toshkent-2005 yil.